

propustiti genijalnost Finneyjeva uma koji logično, a opet duboko i oštroumno, ulazi u problem te dijagnosticira njegove uzroke i posljedice. Knjiga traži određeno poznavanje teologije općenito, a onda i same Finneyjeve teologije i to zbog dubine i istančanosti s kojima Finney govori i razrađuje lekcije. Iako je glavna tema probuđenje, Finney se dotiče i drugih teoloških tema kao što su uloga Duha u obraćenju, treba li forma bogoslužja biti čvrsto zapisana i određene ili slobodna, važnost i uloga teološkog obrazovanja, odgovornost crkve za spasenje ljudi, doktrina o predodređenju, uloga ljudskog razuma i volje u vjeri itd.

Ovu knjigu možemo smatrati Finneyjevom sistematskom teologijom na temu probuđenja. Njena posebna vrijednost leži u tome što Finney temu probuđenja obrađuje i donosi iz vlastitog iskustva. Navodeći vlastite doživljaje daje autoritet i kredibilitet onome što govori. Knjiga bi zasigurno izgledala puno drugačije da ju je napisala osoba koja nikada nije iskusi probuđenje.

Ova knjiga ima prvenstveno praktičnu pa tek onda teološku vrijednost. Pra-

kličnu zato što autor pokazuje što i kako treba raditi na probuđenju, a ne upušta se preduboko u doktrinarne rasprave. Teološku zato što Finneyjeva teologija na neki način proizlazi iz njegove prakse, iskustva i promišljanja o ovoj temi (bar u ovoj knjizi). Iako se Finneyjevi plodovi i rezultati ne mogu osporiti, neka njegova teološka promišljanja (kao što su sloboda ljudske volje, uloga krivnje u životu vjernika, "prokletstvo vjernika" ako je u neposluhu, perfekcionizam...) zaslužuju pažljivo čitanje i razmatranje, a ne samo slijepo prihvaćanje svega što govori.

Tema probuđenja uvijek je aktualna tema jer uvijek trebamo više Božje sile i slave. Zbog vrlo malog (ili gotovo nikakvog) broja knjiga na hrvatskom jeziku o ovoj temi, ova će knjiga barem malo popuniti prazninu na tome području. Prvenstveno je namijenjena "gladnim dušama" – vjernicima, pastorima, teolozima koji čeznu za Bogom i njegovim slavom – ali može poslužiti studentima teologije i svim ostalim zainteresiranima kao polazna točka za proučavanje Finneyjeva lika i djela.

Ervin Budiselić

Stanko JAMBREK

Kršćanstvo i New age duhovnosti

Zagreb, Bogoslovni institut, 2005, str. 256

Stanko Jambrek završio je studij teologije i magisterij iz povijesti crkve na Evandeoskom teološkom fakultetu u Osijeku, a doktorirao je iz teologije u SAD-u i jedan je od vodećih hrvatskih protestantskih teologa koji se bave poviješću crkve i proučavanjem pokreta new agea. Na Bogoslovnom

institutu u Zagrebu predvodi istraživanje povijesti i suvremenih zbivanja u crkvama reformacijske baštine.

Upravo je knjiga "Kršćanstvo i New age duhovnosti – sličnosti i suprotnosti" ozbiljniji pokušaj da se prikažu suprotnosti i sličnosti između biblijskog kršćanstva

i new agea.

To nije prvi pokušaj autora da se pozabavi temom new agea tako da ova knjiga predstavlja daljnje produbljivanje toga proučavanja i istraživanja. Autor je u svojoj prvoj knjizi "New age i kršćanstvo" (Zaprešić, Matica hrvatska Zaprešić, 1997) s pozicije protestantskog teologa ukazao na probleme s kojima se suočava moderno kršćanstvo, pa i opasnostima koje mogu utjecati na "duhovnu zakržljalosť" vjernika.

Činjenica je da se nastavlja trend s kraja 20. stoljeća i da čovječanstvo i dalje zapljuskuju valovi novih religijskih pokreta – kao što kaže jedna stara pjesma, "na istoku ništa novo, na zapadu stare priče". Gotovo sve što se može staviti pod nazivnik "alternativno" ulazi u poplavu mistične duhovnosti. Pojam new agea ili novog doba označava skupine duhovnih strujanja u zapadnim civilizacijskim krugovima, posebno u dominirajućim konformističkim slojevima.

New age ne predstavlja kontrakulturu iz razdoblja 60-ih i 70-ih koja je tada preplavila zapadnu Europu i Sjevernu Ameriku te ostavila utjecaj i u nekim krugovima ostalih civilizacija. Za razliku od kontrakulture new agea ne predstavlja pokret koji bi se bavio političkim ili ideološkim radikalizmom, niti pokazuje tendencije sukobljavanja s postojećim poretom. Parafrazirajući Karla Marxa koji je govorio da je "religija opijum za narod", moglo bi se reći da new age predstavlja "opijum srednje klase".

Čitajući ovu knjigu može se uočiti kako Jambrek ne ulazi u prepisku i spekulativnu raspravu s tim pokretom, niti šopingira idejama, što je karakteristika new agea. On jednostavno navodi činjenice i nudi rješenje eventualnih problema. Knjiga ne predstavlja neku vrstu švedskog stola pa neka svatko uzme ono što mu se sviđa

– autor nudi slobodu izbora, ali pri tome ukazuje na mogućnost pravog izbora. Ne uvjerava, ne ističe ekskluzivitet. Daje osnovne pojmove i tumačenja te teološki aspekt new agea, ali ne takav da ga razumiju samo teolozi, već i svaki čitatelj.

Knjiga se sastoji od četiri glavna dijela, dok se u petome uz literaturu nalazi kratki pregled učenja biblijskog kršćanstva i duhovnosti new agea te rječnik pojmova. U prvome dijelu knjige, "U potrazi za ispunjenim potrebama", autor ukazuje na ljudska traganja radi zadovoljavanja svojih temeljnih potreba. Kao što navodi Jambrek, ta traganja najčešće mogu odvesti ili prema kršćanskoj duhovnosti ili prema duhovnosti new agea.

U drugome dijelu, "New age duhovnosti", prikazana je duhovna povijest te temeljna vjerovanja pokreta new age. Iako je pokret dosta difuzan, autor izdvaja nekoliko zajedničkih obilježja: panteizam, monizam, animizam, neosobni bog, božanskost čovjeka, moć za osobno i subjektivno stvaranje realnosti, reinkarnacija, karma, univerzalna religija te novi svjetski poredak.

New age, bez obzira o kakvom se sklopu duhovnih tendencija radi, u biti predstavlja odbacivanje hijerarhijskog ustroja religioznih učenja, a usmjeren je na ezoterične i okultne doktrine iz cijelog svijeta, uz parcijalno usvajanje modernih znanstvenih i paraznanstvenih paradigmi. Upravo u središnjem, trećem dijelu knjige, "Biblijsko kršćanstvo nasuprot new age duhovnostima", autor nastoji ukazati na nepremostive razlike i suprotnosti između kršćanstva utemeljena na Bibliji i pokreta new agea i njegove duhovnosti. S jedne je strane Božja objavljena riječ nasuprot različitim vrelima objava. Osoban Bog otac suprostavljen je bogovima religija koji u new ageu nemaju osobnosti. Isus Krist

predstavljen je u new ageu kao učitelj, za razliku od kršćanskog poimanja Spasitelja svijeta. Dok se u kršćanstvu govori o Duhu Svetomu kao jednoj od osoba trojedinog Boga, new age gotovo i ne poznaje pojam Duha.

Jambrek posebno ukazuje i na različito poimanje čovjeka. Dok kršćanstvo ukazuje na to da je čovjek Božje stvorenje, u new ageu smatraju da je čovjek samo dio svega što postoji. Sličnu suprotnost navodi i u pogledu grijeha i spasenja – u kršćanstvu je naglasak na spasenje, dok je u new ageu u prvom planu samoostvarenje.

Autor posebno navodi i različito poimanje postojanja anđela. U kršćanstvu su oni Božja stvorenja, a u new ageu predstavljaju pojmove okultnih aktivnosti. Što se tiče Sotone i zlih duhova, autor predočuje niz argumenata koji potvrđuju njihovo postojanje, kao i različita tumačenja drugog Kristova dolaska. Problem je u tome što pripadnici new agea očekuju neosobnog krista – s malim “k” – dok kršćani vjeruju da će Kristov dolazak predstavljati sveopće iskustvo u kojem će “svako oko” posvjedočiti o tom dolasku.

Veliku vrijednost ovoj knjizi daje četvrti dio u kojem autor ne namjerava ostati

na teoretskoj razini, već se izdiže na praktičnu. U tom poglavlju, “Kršćanstvo kao živi odnos s Bogom”, Jambrek predstavlja svjedočanstva osoba koje su, svaka na svoj način, bile uključene u pokret ili su imale neki kontakt s new ageom. Čitajući njihova iskustva moguće je vidjeti gdje se nalazi izlaz iz iskustava tog pokreta, ali i kakav život nastaviti živjeti. Važno je uočiti da se ta iskustva ne odnose samo na osobe koje žive “tamo negdje”, već se mnoge stvari događaju i u “vlastitom dvorištu”. Autor želi isprovocirati reakciju kod kršćana i njihovog duhovnog stanja jer činjenica je da new age ne predstavlja religiju u nastajanju, već simptom svjetonazorske krize i pogodno tlo za cvjetanje spiritualnog sinkretizma svake vrste.

Kao što Jambrek ukazuje, new age polako pušta korijene u općoj duhovnoj krizi koja zahvaća Zapad već stoljećima. Sud koji je poljski filozof Leszek Kolakowski dao o marksizmu – da je riječ o samoobožavanju čovjeka – vrijedi i za new age; hoće li završiti kao svi kolektivni i individualni pokušaji samoobožavanja, kao komična strana ljudske muke, ostaje na prosudbi čitateljima. Jambrek samo nudi ključ za otvaranje vrata.

Robert Bogešić

Dragan VELEŠANOV

Protestantizam u Makedoniji 1868.-1922.

Bogoslovni institut, Zagreb, 2007, 158 stranica

Ove se godine na hrvatskom knjižnom tržištu pojavila tematikom pomalo neobična knjiga - *Protestantizam u Makedoniji 1868.-1922.* Ponajprije neobična zato što se hrvat-

ski čitatelj (najšire uzevši) rijetko susreće s knjigom koja obrađuje bilo kakvu tematiku vezanu uz Makedoniju, dragu i prijateljsku zemlju s kojom smo donedavno bili i u